

NUMMER 1

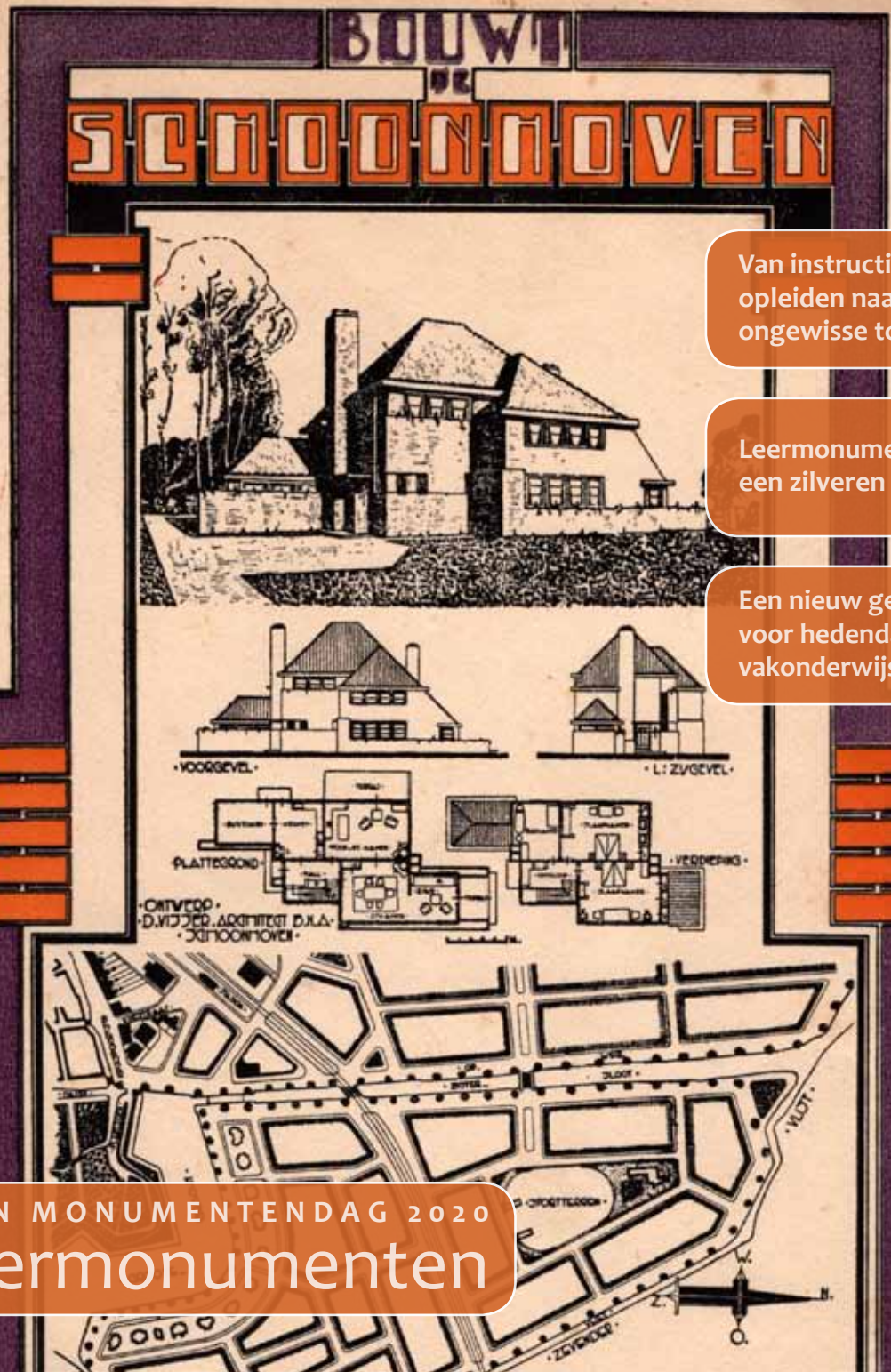
September - 2020

SCOOONHOVEN

'Schoenhove'
is een uitgave van
de Historische
Vereniging Schoonhoven

OPEN MONUMENTENDAG 2020

Leermonumenten

Van instructie en
opleiden naar een
ongewisse toekomst

Leermonumenten met
een zilveren rand

Een nieuw gebouw
voor hedendaags
vakonderwijs

COLOFON

'Schoenhove' is een uitgave van de Historische Vereniging Schoonhoven | September 2020

REDACTIE Peter van der Zwaal
VORMGEVING Leo de Kluijver

TEKST Rene Kappers, Leo de Kluijver, Micha Magnee, Wim Slappendel, Ton Versteeg, Rokus Visser, Gerard Waardenburg

Tekst en afbeeldingen mogen niet zonder toestemming van de auteurs worden hergebruikt.

info@historischeverenigingschoonhoven.nl
www.historischeverenigingschoonhoven.nl

Leermonumenten

Toen voor Open Monumentendag 2020 als jaarthema 'leermonumenten' werd gekozen, was corona nog niet aan de orde. Het coronavirus heeft de afgelopen tijd geleid tot een aardverschuiving op onderwijsgebied. Maandenlang werd onderwijs op afstand gegeven, thuis en via internet. Waar in het verleden fysieke gebouwen noodzakelijk waren – waarin op klassieke wijze kennis werd overgedragen van leermeester op leerling – lijken nu forse stappen gezet tot meer individueel onderwijs, meer maatwerk, niet gebonden aan een locatie. Wordt het in de nabije toekomst normaal om onderwijs te volgen in een virtuele school? En hoe gaan we dan zilvermeden en horlogemakers opleiden?

MONUMENTEN

Het is daarom misschien wel extra belangrijk om stil te staan bij de monumenten van weleer. Enkele monumentale gebouwen staan er nog steeds. Gerard Waardenburg schrijft over het gebouw van de C.V.O. School, Rokus Visser over de Jan Kortlandschool.

Er wordt ook aandacht besteed aan verdwenen gebouwen of gebouwen die binnenkort zullen verdwijnen.

EEN NIEUW TIJDSCHRIFT

Wij hebben ervoor gekozen een tijdschrift met een nieuwe naam en een nieuw jasje uit te brengen. Wij hopen dat het de start wordt van een nieuwe traditie waarin de vereniging periodiek een tijdschrift uitgeeft.

Deze editie stelt u in de gelegenheid zelf kennis te nemen van de onderwijshistorie in Schoonhoven en daarna kunt u de locaties

– waarvan soms nog een fysieke herinnering bestaat – op Open Monumentendag bezoeken. Geniet van de verhalen en veel plezier bij de rondwandeling.

Bent u geïnteresseerd in de geschiedenis van Schoonhoven en nog geen lid van de Historische Vereniging? Voor slechts €12.- bent u lid en krijgt u de maandelijkse nieuwsbrief met uitnodigingen voor lezingen en activiteiten. Meld u aan via info@historischeverenigingschoonhoven.nl of surf naar onze uitgebreide website: www.historischeverenigingschoonhoven.nl

Jeroen Patijn,
voorzitter HVS

Foto pagina 2: de horlogemakersklas in 1919 van de Eerste Nederlandsche Vak- en Kunstnijverheidsschool tot opleiding van Goud- en Zilvermeden en Horlogemakers te Schoonhoven.

In de binnenstad zijn nog twee gebouwen uit de eerste helft van de 20e eeuw die direct als schoolgebouw zijn te herkennen. Dat zijn de voormalige Jan Kortlandschool en de school voor Christelijke Volksonderwijs (CVO), nu de Klokkensfabriek, aan de Oude Haven 36. Gerard Waardenburg schrijft op blz. 12 over dat gebouw. Wim Slappendel, oud-directeur van openbare basisschool De Vlieger, beschrijft de geschiedenis van het lager onderwijs in het begin van de 20e eeuw.

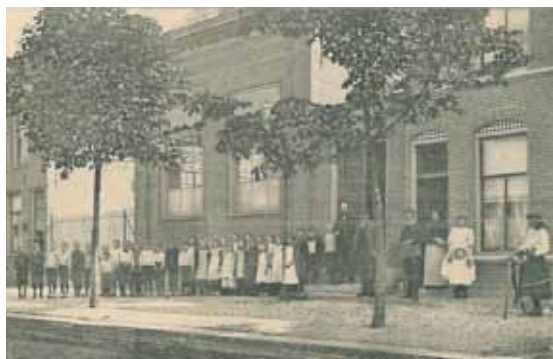
OPENBARE EN CONFESSIONELE SCHOLEN
De ouderen onder ons weten nog wel dat er recht tegenover die school aan de andere kant

van het water op nummer 25 sinds 1891 de School met den Bijbel stond. Beide christelijke scholen, respectievelijk hervormd en

gereformeerd werden door financiële bijdragen van hun geloofsgemeenschap opgericht. Hoewel daar volgens de gemeentelijke verordening elke ochtend aangevangen moet worden met *'een kort gebed niet strijdig met de eerbied van de godsdienstige begrippen van andersdenkenden ...'* was dat voor de christelijke en katholieke gemeenschap niet genoeg.

De rooms-katholieke Sint Bartholomeusschool.

De 'School met den Bijbel' aan de Oude Haven 25.

'De school moet naast de kerk staan', zegt dominee Conradi bij de officiële opening van de CVO school in 1903. Hij bedankt ook dhr. Niekerk die met een schenking van 500 gulden *'een schot gaf aan de zaak ...'* en zo was er in enkele weken het geld bijeen. Het ging uiteindelijk om een bedrag van 12.000 gulden.

De rooms-katholieke gemeenschap blijft niet achter. Schuin tegenover hun kerk wordt in 1907 de Sint Bartholomeusschool opgeleverd.

Pas bij de grondwetswijziging van 1917 werd het openbaar en het bijzonder onderwijs in financieel opzicht aan elkaar gelijkgesteld. De

scholen die vanuit een confessie (levens-overtuiging) het onderwijs wilden verzorgen, werden net als de openbare scholen vanaf die tijd uit de algemene belastingen betaald. Hiermee werd een jarenlange strijd, de zogenaamde schoolstrijd, beëindigd.

De openbare, gemeentelijke, school was tot 1862 gehuisvest in het Arsenaal, het gebouw waarin nu het Zilvermuseum gevestigd is. Bij de komst van de Artillerie Instructie Compagnie

De rooms-katholieke kleuterschool aan de Wal, ongedateerde foto uit de dertiger jaren.

De Koningin Emmaschool.

werd er een school de noordzijde van het Doelenplein gebouwd. Naderhand verhuist de openbare school naar de Schoolstraat (nu Jan Kortlandstraat) en krijgt de naam Koningin Emmaschool.

In 1866 werd deze school in gebruik genomen. Jarenlang waren hier de openbare lagere en ULO-school in gevestigd, vanaf 1924 waren er ook enkele lokalen in gebruik door de christelijke ULO. In 1933 verhuisden de openbare en de christelijke ULO naar de nieuw gebouwde Willem de Zwijger School. Dit gebouw werd in 1970 afgebroken, het deed toen dienst als garage van de VAVO-autobusdienst.

DE BEWAARSCHOOL

In Schoonhoven zijn er ook bewaarscholen, de voorloper van de kleuterschool. Een van de oudste was in de Koestraat 114. In 1930 biedt het Verenigingsgebouw 'Irene' van de Hervormde Kerk, aan het Klooster 10, onderdak aan een bewaarschool. Begin 1954 verhuist de school naar Villa De Beukenhof aan de Korte Weistraat 10. De katholieke school had bij de bouw al een lokaal voor de kleinsten gereserveerd.

Villa De Beukenhof.

JAN KORTLAND

De Jan Kortlandschool is de openbare kleuterschool, gebouwd in 1931. Jan Kortland had zich sterk gemaakt voor de oprichting van deze school. In een feestrede t.g.v. zijn 25 jarig lidmaatschap van de Vereniging Volksonderwijs wordt hij "de geïncarneerde liefde voor openbaar onderwijs" genoemd. Hij was ook een pleitbezorger van de schoolartsdienst.

De Jan Kortlandschool.

Daarnaast was hij gemeenteraadslid voor de Vrijzinnig Democraten en lid van de Provinciale Staten. In het adresboek van 1923 staat hij vermeld als expediteur van stoomboten. Ooit begonnen als conducteur op een van de boten van Reederij op de Lek, werd hij als eigenaar/directeur van Stoombootdienst de Lek een geducht concurrent. In 1912 verkoopt hij zijn rederij aan zijn oude werkgever. Als eerbetoon wordt hij na zijn overlijden op 57 jarige leeftijd 10 maart 1934 de school naar hem genoemd.

Pas in 1955 zorgde de kleuteronderwijswet er voor dat het onderwijs aan vier- en vijfjarigen

vergoed wordt. Dan gaat het snel. Schoonhoven groeit. Namen van scholen veranderen. De C.V.O. school wordt Ichthusschool en krijgt een plekje in de Spoorstraat, de school met de(n) Bijbel, wordt Maranatha. In Schoonhoven-Noord worden voor elke geloofsrichting scholen en kleuterscholen gebouwd.

In 1985 vinden er fusies tussen kleuterscholen en lagere scholen plaats. De basisschool is een feit, een tijdperk ten einde. ■

Wim Slappendel

Van instructie en opleiden naar een ongewisse toekomst

Op het Doelenplein staat een gebouw met een geschiedenis van meer dan 150 jaar oud. Het is gebouwd als deel van het kazernecomplex, later werd het opleidingschool, daarna dienstencentrum. Nu wacht het op een nieuwe toekomst.

De bolides op deze foto zijn v.l.n.r. van D. Boon, J.P. de Bruyn, C. Hoogenboezem, P. Houtveen, C.M. Malingré, A. Schakel, H.A. Schreuder, J. Slager en P.Stokvis. De foto is gemaakt door de Schoonhovense fotograaf T.W. van den Houten.

Zelfs veel rasechte Schoonhovenaren weten niet dat het pand Doelenplein 12, in de volksmond bekend als 'Het Dienstencentrum' oorspronkelijk deel uitmaakte van het kazernecomplex aan de Oude Haven. In 1862 besloot het Ministerie van Defensie in Schoonhoven een Artillerie Instructie Compagnie te legeren. Het bestaande Arsenaal aan de Oude Haven was niet op deze taak berekend en werd grondig verbouwd, verhoogd en uitgebreid met een oostelijke en noordelijke vleugel.

In 1875 werd achter de oostelijke vleugel in een strakke, neo-classicistische stijl een kantinegebouw met verdieping en zolder gebouwd. De toegang tot het pand lag aan de achterkant, aan de kazernezijde. Na de Eerste Wereldoorlog, in 1922, werd de Instructie Compagnie opgeheven en verloor het complex zijn functie. De ramen van het kantinegebouw werden in de stijl van de Amsterdamse School vervangen en de voordeur werd verplaatst naar het Doelenplein.

De kantine van de Artillerie Instructie Compagnie.

In het gebouw van de Artillerie Instructie Compagnie was sinds 1925 de Rijkskweekschool gevestigd.

RIJKSKWEEKSCHOOL

In 1925 kreeg het pand een nieuwe functie, het werd Rijkskweekschool en bleef dat tot 1956. Op de Rijkskweekschool volgen jonge mannen en vrouwen de opleiding tot onderwijzer of onderwijzeres voor de lagere school. Om het nieuwe gebruik te vieren werd op 20 juni 1925 voor de 50 leerlingen een schoolreisje georganiseerd, waarbij bijna het voltallige wagenpark van Schoonhoven werd ingezet.

Na jarenlang als Dienstencentrum gefunctioneerd te hebben, wordt het pand de laatste jaren in afwachting van een nieuwe

bestemming anti-kraak verhuurd. Er is sprake van herhuisvesting van de Openbare Bibliotheek, nu nog aan de Spoorstraat. Hiermee zou het gemeentelijke monument wederom een educatieve functie krijgen. ■

Gerard Waardenburg

Van schoolgebouw naar appartementen- complex

Aan de Oude Haven staat een karakteristiek schoolgebouw uit het einde van de 19e eeuw, met hoge lokalen waarin tot 1958 kinderen leerden lezen en schrijven. Gerard Waardenburg beschrijft hoe in nabije toekomst zij of hun (klein)kinderen er wellicht een appartement in kunnen betrekken.

Met de invoering van een nieuwe onderwijswet eind 19e eeuw werd de subsidiëring van het

christelijk lager onderwijs gedeeltelijk geregeld. In Schoonhoven leidde dit op 4 februari 1898

tot de oprichting van de School voor Christelijk Volksonderwijs C.V.O. aan de westzijde van de Oude Haven, op de hoek van de Uitdragersstraat. De oprichting geschiedde op initiatief van de Hervormde Gemeente. Aan de overzijde van de straat was sinds 1891 de School met den Bijbel gevestigd, op initiatief van de Gereformeerde Kerk.

Met de invoering van de leerplicht in 1901 hadden beide scholen niet over het aantal leerlingen te klagen. Klassen van meer dan 40 leerlingen waren geen uitzondering. De lokalen waren meer dan vijf meter hoog en voorzien van enorme ramen. Prettig voor de daglichtinval, maar 's winters waren de vertrekken nauwelijks warm te stoken.

De schoolmeesterswoning rechts van het pand is nog te zien op de afbeelding op de vorige pagina, maar is reeds lange tijd afgebroken en nadat de vrijgekomen ruimte was omheind, diende het als speelterrein voor de meisjes. De jongens speelden op de Oude Haven op straat, wat tot de jaren 60 van de vorige eeuw gebruikelijk was en met het weinige gemotoriseerde verkeer zelden tot problemen leidde.

KLOKKENFABRIEK EN APPARTEMENTENCOMPLEX

In 1958 voldeden beide panden niet meer aan de eisen van de tijd en werden de leerlingen verdeeld over de nieuwgebouwde Ichtusschool aan de Spoorstraat en de Maranathaschool in Schoonhoven-noord. In de CVO-school werd

aanvankelijk door Karel de Jonge, later door Leo van Kan een klokkenfabriek gevestigd, tot augustus 2020. Het pand wordt onder de naam 'De Horlogerie' verbouwd tot appartementen en woningen. Was een naam die naar het schoolverleden van het gebouw verwijst niet passender geweest?

Dankzij de hoogte van de lokalen, kan in de vroegere klaslokalen een vide worden aangebracht. Vanaf je vide kan je dan straks kijken naar de plek waar ooit meester Van den Bogerd liep, het bamboestukje dreigend in z'n hand.

Bij de aanstaande verbouwing zal de eerder gesneuvelde timpaan in de daklijst weer in ere wordt hersteld. ■

Gerard Waardenburg

De CVO-school wacht op een nieuw bestemming.

De gemeenteraad van Schoonhoven heeft besloten aan het Rijk den noodigen grond af te staan voor een gymnastiek- en exercitieloods voor de instructie-compagnie.

Bericht in het Rotterdamsch Nieuwsblad van 25 november 1885, waarbij de 'gymnastiek' al wat dichterbij 'dansen' ligt.

Van exercitieloods naar danszaal

Dansschool Huitema uit Lekkerkerk verzorgde in de jaren '80 en '90 danslessen in Het Bastion. Ton Versteeg heeft warme herinneringen aan de danslessen die hij en zijn aanstaande daar volgden.

HET BASTION

Ooit van de Oude Hollandse Waterlinie gehoord? Schoonhoven was er een onderdeel van geweest, maar in 1816 werd die verdedigingslinie opgeheven. Voor 4000 gulden kwamen de vestingwerken in handen van de gemeente

Schoonhoven. De bastions kregen een herbestemming. Op één van de bastions kwam een exercitieloods (later in gebruik als kanonnenloods) met een eenheid soldaten in de stad, die opgeleid werden tot beroepsonderofficier bij de artillerie. De mensen van toen moesten eens

geweten hebben dat een dansschool uit Lekkerkerk er ooit dansles zou gaan geven!

Maar zo ver was het nog lang niet. De laatste soldaat verliet de stad in 1966. Het zou tot 1984 gaan duren voordat de eerste dansspasjes te zien waren in de voormalige kanonnenloods op het Bastion. Voor die tijd kon je voor van alles in het Bastion terecht. Mijn aanstaande vrouw en ik kregen er in het seizoen 1988/1989 dansles, maar ik heb er ook voetbaltraining gehad, de duiven van mijn vader waren te zien tijdens een tentoonstelling, mijn broer hield er zijn bruiloft, we keken naar muziekuitvoeringen en onze kinderen lieten horen wat ze geleerd hadden bij de muziekschool.

DANSLES

Op het naastgelegen Bastion vestigde de Gemeente Schoonhoven de Algemene Begraafplaats. Mijn vader voerde heel lang het beheer daarover, maar uitgaan deed hij vaak in het naastgelegen Bastion. Met mijn moeder danste hij op een van de beste dansvloeren in de Krimpenerwaard de sterren van de hemel.

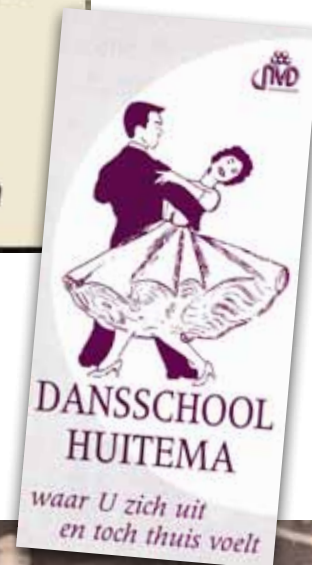
Zelf danste ik met mijn partner in het Bastion bij dansschool Huitema, die vanuit Lekkerkerk ook in Schoonhoven dansles verzorgde.

Voordat we getrouwd waren, hadden we alle danslessen doorlopen van brons tot goud. Om het dansen te onderhouden verkocht de dansschool destijds ook aan mij een langspeelplaat waarmee ook thuis de voetjes van de vloer gingen. Nog steeds wordt er gedanst in

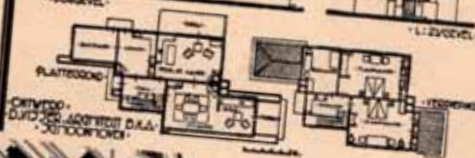
het Bastion waarover de muziekvereniging Tavenu het beheer voert. Regelmatig wordt er op zaterdagavond gedanst.

Ton Versteeg

Koninginnedag in Schoonhoven; krantenfoto uit 1984, 'In de avonden was er een feestavond in het Bastion met ondermeer het optreden van een groep demonstratiedansers/danseuses van Dansschool Huitema uit Lekkerkerk'.

BOUW DE SCHOONHOVEN

• GEDeelTE OPPERDEKINGPLAN •
• PRACHTTYPIS •
• INDELTIGE EN VILLA TEGEEN •
• VANDER P... 1.00 PER M² •

ZEER GUNSTIG GELEGEN AAN GROEP VAARWATER EN SPOOR
 ■ PRIMA ONDERWIJSRICHTINGEN ■
 ■ RUKSYAK-EN KUNSTNUTVERBODSSCHOOL, RUKSKEEKSCHOOL ■
 ■ OPENBARE-EN CHRISTELIKE O.L.D. SCHOOL, OPENBARE-CHRIS-
 ■ TELIKE-EN R.K. LAGERE SCHOLEN ■ MATIGE BELASTINGEN ■
 ■ GEEN ZAKELIKE BEDRIJFSBELASTING ■
 ■ GAS, ELECTRICITEIT, WATERLEIDING, ■
 ■ ZWEMRICHTING EN SPORTTERREINEN ■

Schoolgebouwen van Died Visser in Schoonhoven

In de jaren tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog was Died Visser een invloedrijke architect. In Schoonhoven ontwierp hij in zijn functie van directeur Openbare Werken twee scholen. Architect Rokus Visser, kleinzoon van Died Visser, beschrijft de twee bouwwerken.

BOUWT TE SCHOONHOVEN

Schoonhoven was in de 20-er jaren een kleine gemeenschap van ca 3.000 inwoners met uiteenlopende religieuze overtuigingen. Een verdeelde gemeenschap die desalniettemin eensgezind aan de weg timmerde en verwoede pogingen deed om de stad te laten groeien. De uitgifte van grond voor villabouw en industrie is daar een mooi voorbeeld van. De affiche op de pagina hiernaast roept op om in Schoonhoven te bouwen.

Het te verkavelen gebied betreft de huidige sportvelden en de weilanden tussen de Zevender en de Botersloot. Een initiatief dat destijds bij de provincie gesneuveld is omdat dit de enige plek is waar het weidengebied nog

ruimtelijk en met groen aansluit op de grote gracht en historische stad. *'Bouwt te Schoonhoven'* betrof een gedeeltelijk uitbreidingsplan voor prachtige *Industrie en villa terreinen* voor Fl 1,-- per m².

Schoonhoven werd geschetst als:

- Zeer gunstig gelegen aan groot vaarwater en spoor
- Prima onderwijsinstellingen
- Rijksvak- en kunstnijverheidsschool, Rijkskweekschool
- Openbare en christelijke ULO-school
- Openbare, christelijke en roomskatholieke lagere scholen
- Geen zakelijke belastingen

- Gas, elektriciteit en waterleiding
- Zweminrichting en sportterreinen

Uit deze opsomming van kwaliteiten blijkt dat het onderwijs een heel belangrijk onderdeel van de vooroorlogse city branding uitmaakt. Het woord zilver of zilverstad komt er overigens niet in voor.

De publicatie is in Rotterdam gemaakt door N.V. Wed. J. Ahrend & zoon naar ontwerp van Died Visser. Ahrend had vanaf 1923 ook een vestiging in Rotterdam en ik verwacht dat de publicatie kort daarop is geproduceerd. Onderwijs was belangrijk voor Schoonhoven en het verzorgingsgebied er omheen. Leerlingen uit de Lopiker-, Alblasser- en Krimpenerwaard gingen naar Schoonhoven op school. Voor de huisvesting van dit onderwijs werd in 1930 de Jan Kortlandschool gerealiseerd en kort daarop de dubbele ULO-school.

Na de ambachtsschool in Dordrecht met goed gevolg te hebben doorlopen heeft Died Visser een PBNA architectuuropleiding in Amsterdam gevolgd. In 1925 ging hij op 26-jarige leeftijd voor de gemeente Schoonhoven werken en heeft met anderen de Amsterdamse school in Schoonhoven en omgeving geïntroduceerd.

JAN KORTLANDSCHOOL

Vanuit zijn functie als directeur openbare werken van de gemeente Schoonhoven was mijn grootvader Died Visser onder andere verantwoordelijk voor het ontwerp van gemeentelijke gebouwen. De Jan Kortlandschool is daar een eerste voorbeeld van.

In het vakblad voor de bouwbedrijven is op 24 augustus 1931 een artikel gewijd aan deze school, dat vormde voor collega-architecten een belangrijke inspiratiebron voor het ontwerp van scholenbouw. Een citaat uit het artikel:

De ligging naar de windstreken leidde ertoe alle ondergeschikte ruimten aan de voorzijde te projecteren, waardoor de voorgevel een gesloten karakter kreeg en de leslokalen aan de zonzijde liggen. Het speellokaal is zodanig geprojecteerd, dat geen der muren daarvan gemeenschap heeft met de leslokalen. Hierdoor wordt voorkomen, dat het onderwijs in de leerlokalen hinder heeft van de oefeningen in het speellokaal.

Het stichten van aan eischen van hygiëne beantwoordende schoolgebouwen is een belangrijk vraagstuk in dezen tijd. In de voorbereidende school moeten voor lichaam en geest de grondslagen worden gelegd voor verdere ontwikkeling.

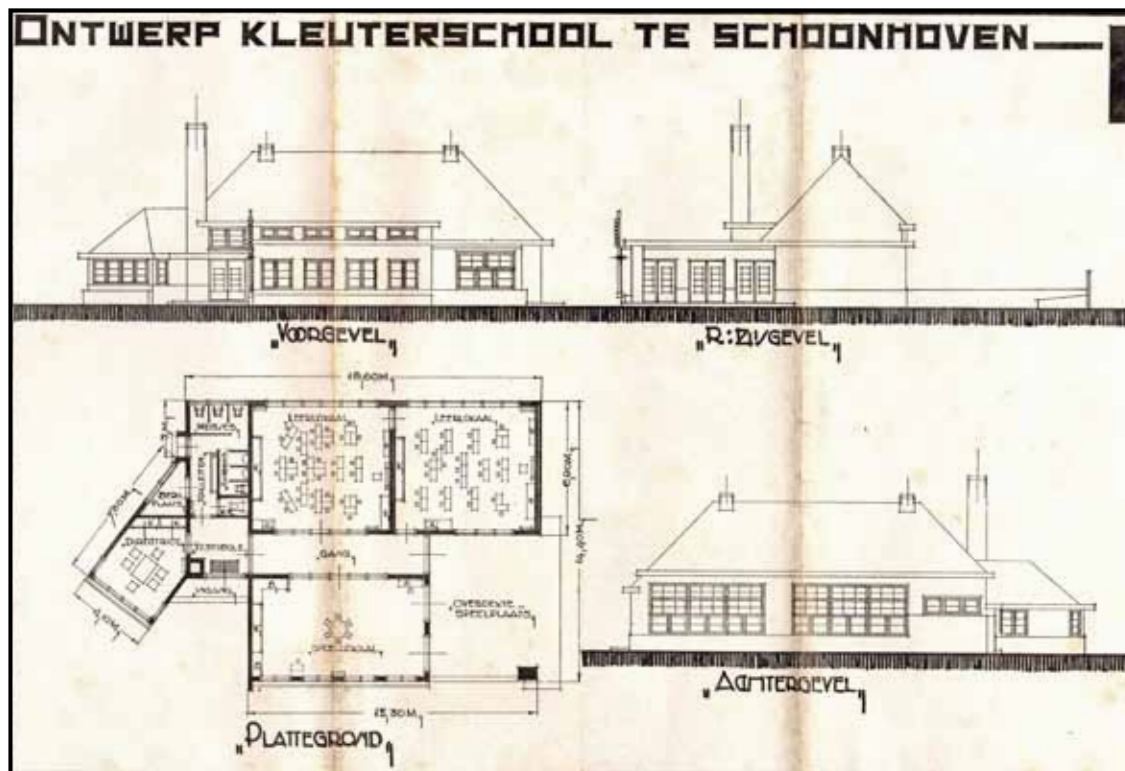
Wat de uitvoering betreft zij het volgende opgemerkt: Het metselwerk tot bovenkant cement-raam is van blauwe mondklinkers opgetrokken, het overige metselwerk van gele waalklinkers.

Het dak is gedekt met blauwe verbeterde Hollandsche pannen. De lokaalwanden gedeeltelijk, tot de hoogte van de deuren, in kleur bewerkt, waarboven tot en met plafond in lichte kleuren zijn bewerkt.

Het buitenverfwerk is hoofdzakelijk in sterk sprekende kleuren bewerkt, o.a. chromaatgeel met cobaltblauw, wit en zwart.

Het gebouw omvatte een overdekte speelplaats deze is later tot een extra lokaal omgebouwd. Waarschijnlijk zijn met die verbouwing de gevels wit geschilderd.

In 1995 heb ik in het kader van het 70-jarig bestaan van mijn architectenbureau het terugbrengen van de mast aan de voorgevel gesponsord. In samenwerking met leden van de Historische Vereniging Schoonhoven hebben we deze mast en ook de verkeersborden op de haven en in het park kunnen realiseren.

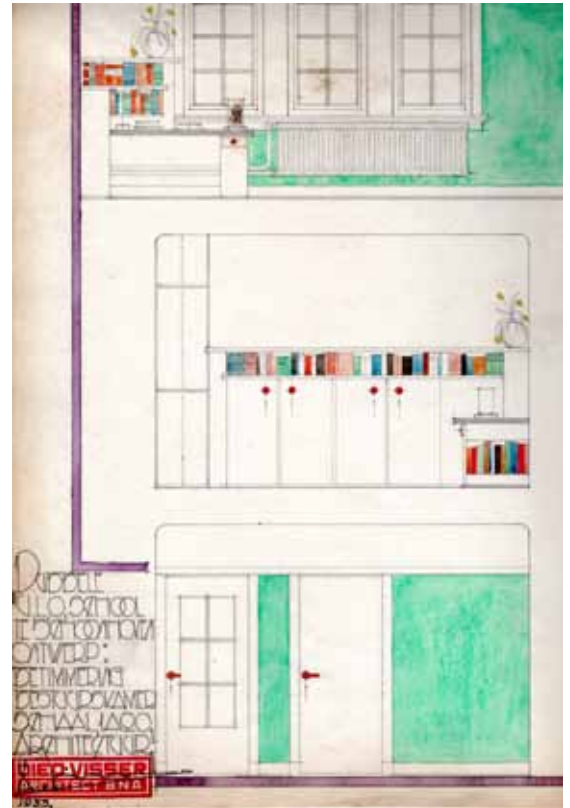
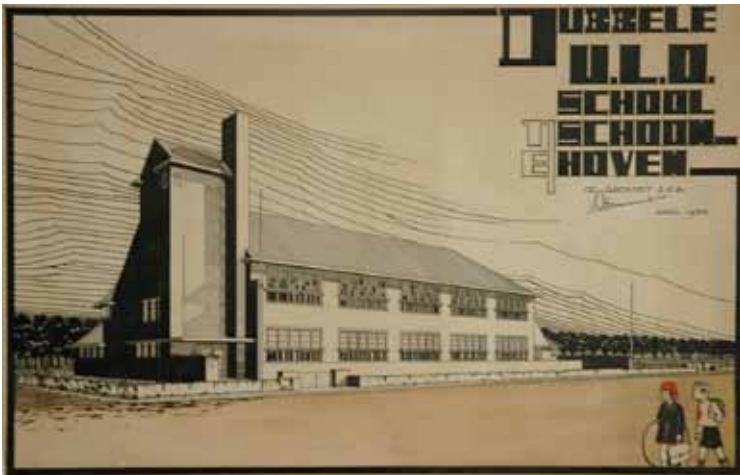
DUBBELE ULO-SCHOOL

Kort na de realisatie van de Jan Kortlandschool is de Dubbele ULO-school gerealiseerd. Een gebouw dat de openbare en christelijke school huisvestte.

Het ontwerp van het gebouw is gepubliceerd in het vakblad voor de bouwbedrijven op 17 juli 1933. Een citaat uit dit artikel:

De planopzet voor dit gebouw is zeer eenvoudig, rechthoekig, langgerekt met de gangen achter de lokalen lopend; entrées met kamer van het hoofd, aan den kop van de gangen. Deze situatie maakte het mogelijk over gang en lokalen een eenvoudige kap, lang over den gang en doorschietend toe te passen.

De entrées der school zijn sterk geaccentueerd en geven duidelijk aan hun bestemming als entree voor den beneden- en bovenschool. De lokalen liggen pal op het zuiden, waardoor

voldoende zonlicht, misschien wel meer dan voldoende in de warme maanden, kan toetreden tot deze lokalen.

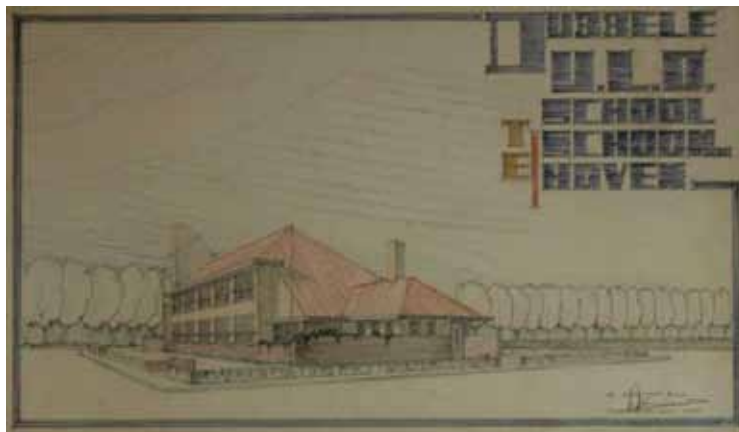
Wat de uitvoering betreft zij het volgende opgemerkt: Het metselwerk tot bovenkant cementraam is van paarsblauwe Limburgse trasraamklinkers en het overige metselwerk van gele gevelklinkers uit te voeren. Het dak wordt gedekt met rode Romaansche pannen. Het gehele werk is gegund, inclusief het aanleggen der centrale warmwaterverwarming voor Fl. 53.959,-

De afbeelding op pagina 20 linksonder is een perspectieftekening van de school kijkend naar het noordoosten. Zeer overtuigend getekend waarbij ook aandacht is besteed aan de grafische vormgeving van het kader en de belettering. De afbeeldingen op pagina 21 laten zien dat hij de grootste contrasten in de teken-techniek niet schuwde. Het laagvliegende vliegtuigje toont de ambitie en wens naar een modernere tijd en voorspoed.

De afbeelding op pagina 20 rechtsboven betreft het interieurontwerp van de bestuurskamer. Vaste betimmeringen en kasten die door een fijn-timmerman of meubelmaker zijn gemaakt. Het bewijs dat architectuur niet op zichzelf staat maar dat het interieurarchitectuur daar een onlosmakelijk onderdeel van vormt.

Door de groei van het onderwijs is het gebouw een aantal malen uitgebreid en inwendig verbouwd. Niet alleen nam het aantal leerlingen toe, ook de vorm van onderwijs veranderde en kwamen er functies zoals bijvoorbeeld een kantine en een bibliotheek bij waardoor de behoefte aan meer ruimte ontstond. ULO (uitgebreid lager onderwijs) werd later MULO (meer uitgebreid lager onderwijs).

In december 2005 organiseerde de Historische Vereniging Schoonhoven een succesvolle bijeenkomst

in Belvédère over het onderwerp “Willem de Zwijgerschool, slopen of vernieuwen”

Alle inspanningen om het gebouw op één of andere wijze te behouden hebben niet kunnen voorkomen dat het gebouw kort daarna is gesloopt om plaats te maken voor de ingrijpende ontwikkeling van de Oranjeplaats. ■

ir. Rokus Visser

Leermonumenten met een zilveren rand

Het *Leven in Schoonhoven* inventariseerde in 2011 'Beelden met een zilveren rand'. Deze elf culturele monumenten van Schoonhoven herinneren langs verschillende lijnen aan de geschiedenis van het vak van de Zilverstad. Rene Kappers bekijkt deze in 2020 nog een keer vanuit het thema van de Open Monumentendag: zijn er onder de 11 'Beelden met een zilveren rand' ook beelden die met leren te maken hebben? Zijn zij bijvoorbeeld gemaakt door een docent of leermeester, of waren ze bestemd voor één van de onderwijsinstellingen van de stad? En zijn er beelden die toegevoegd kunnen worden aan de lijst?

ZES ZILVEREN ZWANEN

De zes Zilveren Zwanen van Karin Lucardi drijven tegenwoordig elk jaar een seizoen lang in de havens van Schoonhoven. Karin was docent goud- en zilversmeden op de Vakschool. Toen prinses Maxima in 2001 op haar kennismakingsronde door Nederland ook Schoonhoven en de Vakschool aandeed, ontwierp Karin Lucardi deze beelden voor de intocht. Ze dreven en hingen aan muren. In de loop der jaren zijn de drijvers gerestaureerd en is ook onderhoud gepleegd aan de metaaloppervlakten. Ook deze roestvrijstalen monumenten blijven niet vanzelf prachtig. Ze liggen er op Open Monumentendag 2020 weer schitterend bij. De zes Zwanen zijn een 'leermonument met een zilveren rand' dat veel aandacht trekt. Het bronzen monument

'De Zilversmid-Ciseleur' op de Dam van Ineke van Dijk uit 1979, was ooit het meest gefotografeerde onderwerp van de Zilverstad, maar het wedstrijdert inmiddels qua toeristische aandacht en fotografie zeker met de Zilveren Zwanen.

ROTONDEKUST

Sinds 2015 is de entree van de stad verrijkt met 'rotondekunst'; een serie van vijf monumentale beelden op de rotondes rondom de stad, gemaakt door onze zilversmeden. Twee daarvan zijn zeker 'leermonumenten': de 'Koffiekan' in twee variaties van Jan van Nouhuys. Niet alleen was Jan docent zilversmeden op de Vakschool maar ook werd Jan de leermeester van velen in het zilversvak met zijn baanbrekende werk voor, samengevat, 'Zilver in beweging'. Vanaf begin

*Zilveren Zwaan,
Karin Lucardi,
2001, rvs
120 x 120 x 70 cm
(foto Niestadt).*

jaren 1980 wees Van Nouhuys baanbrekend een nieuwe weg voor de zilversmeden naar autonome kunst. Hij inspireerde talrijke andere beeldende kunstenaars om hun ideeën, gevoelens en gedachten in zilver uit te voeren, naast steen, brons of andere traditionele materialen. Zilver is immers een prachtig plastisch materiaal dat zich in allerlei vormen

Koffiekan, Jan van Nouhuys 2015, plaatstaal met goudvergulde delen (foto RKa).

laat zien en op allerlei manieren kan worden bewerkt.

DE VAKSCHOOL

De Vakschool speelt sinds 1895 zijn rol bij de opleiding van nieuwe goud- en zilversmeden. Samen met de 'erkende leerbedrijven' in Schoonhoven leverde de school menige goud- of zilversmid af die tegenwoordig in de Zilverstad succesvol een mooi bedrijf, galerie of winkel heeft. Onderzoek naar de opvolging in Schoonhoven in de goud- en zilverbedrijven in de loop der eeuwen toonde aan dat zeker sinds 1700 er bijna geen volleerde zilversmeden van elders zich vestigden in de Zilverstad. De opvolging in Schoonhoven kwam tot stand door 'eigen kweek'. Zonen en neefjes zetten het bedrijf van vader en opa voort; ze leerden het van elkaar binnen de familie. Nieuwe instroom kwam daarnaast ook tot stand vanuit andere families in de stad. Een zoon van de bakker, de scheepsmaker, of de metselaar ging als leerjongen werken bij een gevestigde goud- of zilversmid. Hij werd na zijn leertijd dikwijls zelfstandige 'meester'. Van de 1000 meesters uit de 380 families die het sinds 1360 in Schoonhoven deden en doen, is het merendeel 'eigen kweek': ze zijn opgeleid aan een stavelij in de Zilverstad. Zo gezien representeren de 80 Meesterteken-tegels die in de stad voor hun huizen en werkplaatsen liggen, ook een collectief leermonument. De tegels herinneren ook aan een paar honderd leermeesters die aan hun stavelij in hun bedrijven het vak leerden

van Koning Willem-Alexander in januari 2020 aan de Vakschool, liggen er ook 15 van deze tegels op het plein van de school. De eigen 'Meesterteken-tegel' van de school ontbreekt vanzelfsprekend niet.

MAARTEN PAUW

Soms brengt toeval een onontdekt pareltje aan het licht. Maarten Pauw, directeur van de vakschool van 1956 tot 1966, hakte 'Miss Mavo'

'Ode aan de 1000 meesters die het deden en doen'. Meestertekentegels op het plein van de Vakschool in het plaveisel aan de voeten van Rene Kappers en Marco Oudshoorn, initiatiefnemers en uitvoerders van dit leermonument met een zilveren rand (foto Rob Glastra).

en doorgaven aan de jeugd. Zij maakten de Zilverstad groot met 'eigen kweek'. Kuijlenburg, Littel, Van Geelen, Kooiman, Niekerk, Pluut en Hooijkaas zijn maar een paar namen van leermeesters die in het collectieve leermonument van de Zilverstad voorkomen. Sinds het bezoek

Meisje met lammetje op school, Maarten Pauw, vóór 1966, gehouwen steen, grafmonument (foto RKa).

uit steen toen de nieuwe Europa Mavo-school aan het Albert Plesmanplein geopend werd. Tegenwoordig siert dit beeld met een zilveren rand de fietseningang van het Schoonhovens College. Het nieuwe ontdekte pareltje is een soortgelijk monument. Het beeldje siert het graf van Maarten Pauw: een meisje met een lam op schoot van zijn eigen hand. Het stenen beeldje uit 1966, werd geraakt door een vallende boom tijdens de storm in het najaar van 2019. Het brak van de sokkel en lag enige weken gehavend terzijde. Iemand heeft gelukkig dit prachtige leermonumentje van Pauw gerestaureerd en in oude luister op zijn graf hersteld. Dit monumentje met een zilveren rand mag dus worden toegevoegd aan de inventarisatie.

EN SOMS GAAT HET MIS

‘Drie maal uit het Vlak’ is omstreeks de jaarwisseling 2019/20 vernietigd. Dit grote monument van meer dan twee meter sierde de punt van het dak van de Vakschool en domineerde de openbare ruimte rondom. Vanuit vele gezichtspunten was dit ‘leermonument’ van verre te zien. Ook siert de afbeelding van ‘Drie maal uit het Vlak’ in 2D het diploma van vier generaties juweliers en gouden zilvermeden die onder dit monument hun opleiding deden. Het is een landelijk bekend geworden symbool. Drie maal uit het Vlak werd gemaakt door beeldhouwster Yvonne Kracht (1931) en aangeboden bij de opening van de nieuwe Vakschool in 1972. Het stond in de binnentuin van de school. Om het monumentale

beeld beter tot zijn recht te laten komen werd in 1973 besloten om het beeld op de hoogbouw van de Vakschool, boven de leslokalen, te plaatsen. Het monument was van staal en bekleed met een plaatmateriaal. Dat laatste doorstond de tand des tijds relatief kort. Met instemming van de beeldhouwster werd het ontdaan van de bekleding. Het staal werd opnieuw behandeld tegen de weersinvloeden en het gerestaureerde beeld werd teruggeplaatst op het dak. Daar stond het, pontificaal als bekroning van hét Leermonument van de stad, de Vakschool zelf, zoals op de afbeelding hiernaast nog te zien is. Tussen augustus 2018 en augustus 2019 is het van het dak gehaald en op het terrein van de Vakschool opgeslagen. Omstreeks de jaarwisseling 2019/20 werd besloten het monument als oud-ijzer af te voeren.

Kortom, er staan 17 ‘beelden met een zilveren rand’ in de Zilverstad. De 3D versie van ‘Drie maal uit het Vlak’ is vernietigd; de 2D versie hangt er gelukkig nog. Zeven monumenten mogen gerekend worden tot ‘Leermonumenten met een zilveren rand’. Het zijn monumentale beelden en kleinere monumenten die door een docent/leermeester in het goud- of zilvervak zijn ontworpen of gemaakt, of die liggen voor een ‘zilveren’ onderwijsband. Alle herinneren aan de paar honderd Leermeesters in 660 jaar Zilverstad. ■

Rene Kappers

'Drie maal uit het Vlak', Yvonne Kracht 1972, gecoat staal, ca. 2,25 x 2,25 m (vermist sinds 2019) (foto RKa.).

Van LTS naar VMBO

Een nieuw gebouw voor hedendaags vakonderwijs

Hoeveel leerlingen hebben de beroemde glas- in-loodramen sinds 1960 aan zich voorbij zien komen? Welke oud-leerling herinnert zich niet de figuren op de ramen? Wie weet, keek een leerling naar de voetballer terwijl hij of zij droomde van een carrière in de sport? Of keek een leerling dromerig naar de wandelaars en verlangde naar een reis naar verre oorden? Micha Magnee werkt als docent op de locatie Vlisterweg van het Schoonhovens College en kijkt bij een naderende sloop van dit gebouw terug op haar geschiedenis.

KUNST IN DE SCHOOL

De beroemde ramen zijn ontworpen door Dolf Henkes (1903-1989). Deze Rotterdamse schilder en ontwerper voerde tal van monumentale opdrachten uit voor onder andere het Dijkzigt Ziekenhuis in Rotterdam, het Delta Hotel in Vlaardingen en het Feijenoord Stadion. De glazen werden gezet door glazenier Everardus Waffius, ook uit Rotterdam. Ook hij heeft in Rotterdam tal van werken hangen,

De glas-in-loodramen van Dolf Henkes.

waaronder in de Laurenskerk, werk van deze man is te vinden tot in Kaapstad!

In de school hangt nog meer werk van beroemde kunstenaars, zo hangt er bijvoorbeeld aan de muur een plastiek in brons van Huib Noorlander (1928-2004), dit plastiek uit 1959 is een van zijn vroegere werken. Hij is vooral bekend geworden door het beeld 'lezende meisje' en het beeld van Ketelbinkie in Rotterdam.

NOSTALGISCHE TERUGBLIK

Maar het einde van het gebouw komt eraan. De nieuwbouw voor deze school staat gepland voor 2022. Natuurlijk, een nieuwe school gebouwd voor de toekomst en helemaal up-to-date met de modernste technieken en milieueisen, wat een feest om in les te krijgen én te geven! Maar nostalgie is de mens niet vreemd en ook nu wordt er door vele docenten, buurtbewoners en met name oud-leerlingen met weemoed teruggedacht aan een schoolgebouw dat er straks niet meer zal zijn.

De school anno 2019.

De eerste steen voor het huidige pand werd gelegd op 1 juli 1959 door de toenmalige burgemeester J. Aten. De bouw kwam voort uit de noodzaak om te voorzien in de dringende behoefte aan vakkundig opgeleid personeel voor de industrie ter plaatste en in de omgeving. Het pand is ontworpen door architectenbureau Visser uit Schoonhoven, tal van aannemers en onderaannemers werkten er aan mee waaronder ook de firma Bruynzeel uit Zaandam die de beroemde houtenblokjesvloeren legde in de praktijklokalen.

De bouwlokalen aan de Vlisterveg met de karakteristieke dakramen.

Bij de aanvang van het cursusjaar 1959-1960 werkten er een directeur, vier leraren, een administrateur en een hulpconciërge. Er waren toen 111 leerlingen, waarvan de eerste ingeschreven leerling Hendrik Willem Oskam was. Als aandenken heeft hij een gegraveerde vulpen gekregen. Van zijn eerste schooldagen weet hij nog dat de jongens de banken moesten

verhuizen naar het nieuwe schoolgebouw (gewoon sjuwen vanaf de Oude Haven) en heeft hij nog veel herinneringen aan zijn leraren, de meeste gelukkig positief!

Keek de hele school nog vreemd op toen in 1964 de eerste twee meisjes verschenen op de afdeling edelmetaal, sinds de fusie met de huishoudschool LHNO Zilverschoon in 1992 zijn de meiden te vinden in alle opleidingen die de school aanbiedt.

NAAR NIEUWBOW

Nu, bij de aanvang van het cursusjaar 2020-2021 bestaat het personeel uit een locatiedirecteur, een aantal afdelingsleiders en coördinatoren, ongeveer 60 leraren en nog steeds een conciërge maar die is gelukkig geen hulpconciërge meer en 445 leerlingen!

Zicht op het schoolplein.

Met 445 leerlingen in 4 opleidingsprofielen is na 61 jaar de school aan vernieuwing toe. Hoewel de kern van het gebouw nog helemaal zo slecht niet is, is het pand als geheel duidelijk niet meer van deze tijd. Deze tijd vraagt nu eenmaal om ander onderwijs, met andere eisen omtrent bijvoorbeeld milieu- en klimaatbeheersing. Mijn eigen lokaal tikt in de zomermaanden makkelijk de 40 graden aan en dan is het lesgeven aan 25 pubers best wel eens een dingetje.

Opnieuw wordt trouwens de link gezocht met edelmetaal, alleen gaan onze leerlingen nu naar de vakschool om daar les te krijgen. Met een zeer ambitieus plan heeft de school zich ten doel gesteld om, net als bij de stichting van de school, de behoefte aan goed opgeleid personeel voor de regio en kwalitatief hoogstaand onderwijs voor de komende jaren te waarborgen. ■

Micha P. Magnée

Vragen stellen leidt tot onderzoek

Historisch onderzoek ontstaat vaak doordat de geschiedenis vragen oproept. Je leest iets en je vraag je af 'Hoezo?', 'Wat raar?' of 'Hoe zit dat dan?'. De zoektocht naar het antwoord op die vraag levert kennis op en die wil je natuurlijk delen met anderen.

Afgelopen 1 mei was het 128 jaar geleden dat in Schoonhoven Zondagsschool 'Eunicé' werd opgericht door de predikanten J.E. Steenbakker Marilyn Loijzen en J.G. Bruining. Omdat deze zondagsschool nog steeds bestaat mag je haar best een leermonument noemen. Vanaf de oprichting werd uit de Bijbel verteld aan onkerkelijke kinderen en kinderen uit de Grote Kerk, die niet of nauwelijks naar school konden. Tegenwoordig betreft het vooral kinderen uit de Grote Kerk.

Maar tot mijn verbazing kwam ik ook berichten in de Schoonhovense Courant tegen die laten zien dat er tientallen jaren eerder ook al een zondagsschool was in Schoonhoven. Hoe zit dat?

Onderzoek naar zulke verrassingen in de geschiedenis kunnen je triggeren om in het verleden van je eigen stad te duiken. Heb jij ook zo'n raadsel en zoek je handvatten om onderzoek te beginnen? Bij de Historische Vereniging Schoonhoven ben je aan het juiste adres. En... wil je dieper graven in de bredere geschiedenis van onze stad? Dan is de cursus Schoonhologie vast iets voor jou! Er is nog veel te ontdekken en niets is zo leuk als dat onderzoek zélf te doen. Misschien staat jouw verhaal wel in een volgende editie van 'Schoenhove'. Hoe gaaf zou dat zijn!

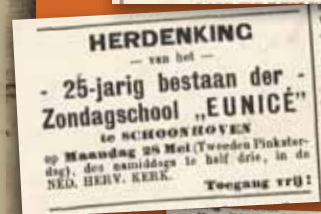
En die eerdere zondagsschool? Ik heb wel een vermoeden, maar zou jij het willen uitzoeken? Want 1870 is precies anderhalve eeuw geleden! Wellicht is er een jubileum te vieren! Ik daag je uit om het uit te zoeken.

Leo de Kluijver

Column

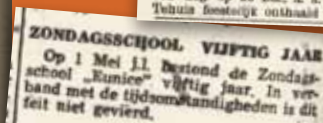

1897

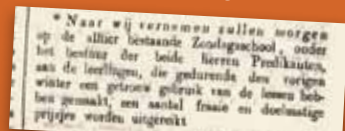
Het zilveren
jubileum
in 1917, viel
in de Eerste
Wereldoorlog

— Volgens de in dit No. voor-
komende advertentie zal de Zondagschool
„Eunicé“ alhier met hare circa 400
leerlingen op 25 Dec. a. s. Kerstfeest-
viering in de Ned. Herv. Kerk, daartoe
door h. kerkvoogden betrouwdelijk ad-
staan. Naar men ons mededeelt, zal
dese feestviering zich niet enkel be-
palen tot 25 Dec., maar zullen de kinderen
ook nog op 29 Dec. a. s. in het Militair
Tentus feestrijk onthaald worden.

Het gouden jubileum werd niet gevierd,
vanwege de omstandigheden; niet
vanwege een coronavirus maar doordat
de Tweede Wereldoorlog woedde

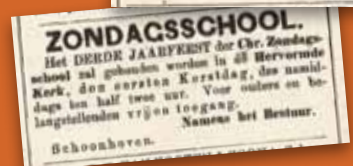
Oudere knipsels die vragen oproepen:

1871

1878

1880

